

הרב זלמן נחמיה גולדברג

שש הערות בעניין כוונה בשחיטה*

א. משנה חולין דף לא, ב: סכין שנפלה ושחטה פסולה, משום שנאמר (דברים יד, כא) "וזבחת ואכלת" - מה שאתה זובח אתה אוכל. גם המקור ששחיטת גוי אסורה באכילה נלמדת לפי הרבה ראשונים מהתוספתא [חולין א, א], הדורשת "וזבחת ואכלת" ולא שזבח גוי או קוף או שנפלה הסכין מעצמה.

ונראה להסביר איך פסולים שונים אלו נלמדים באותה צורה:

גוי פסול לשחיטה כיוון שאינו מצווה על זביחה, ומ"זבחת" נלמד קודם כל הציווי לזבוח, ושנית שרק מי שמצווה בשחיטה ראוי לשחוט. לכן יהודי אוכל נבילות למשל פסול לשחיטה, כי אינו מקיים מצות 'וזבחת'.

ניתן להביא דוגמא ללימוד כפול כזה מפרשת תפילין. בציווי על התפילין כתוב "וקשרתם וכתבתם", וילפינו מי שמצווה במצות קשירת תפילין הוא מצווה בכתיבה ויכול לכתוב פרשיות תפילין. וכן ילפינו מ'וכתבתם' פסול של כתיבה מאליה, כגון במקרה שהיה כתם דיו ומחקו את הכתם עד שנוצרה אות - האות פסולה, כי אין זו כתיבה. וכן מומר שכתב פרשיות תפילין כתיבתו פסולה, כיוון שהוא אינו בכלל קיום מצות תפילין הרי הוא פסול לכתיבה. וכן שחיטתו וכתבתו של מחלל שבת פסולה, כיוון שחילול שבת שקול כנגד כל המצוות, ולכן הוא פסול לכתיבה ולשחיטה.

ב. הרא"ש חולין [פ"א סימן ה] מביא שאיסור שחיטת גוי נלמד מ"וזבחת ואכלת", והוא חולק על הרמב"ם שלמד זאת מ"וקרא לך ואכלת מזבחיו". הנפקא מינה ביניהם היא, שלרמב"ם אסרה התורה שחיטת גוי אבל יש לזביחת הגוי שם שחיטה, ואילו לרא"ש אין כאן כלל זביחה כי הגוי אינו בר זביחה. החילוק שיוצא מהדרשות השונות הוא לגבי דין טומאה למשל. לפי הרמב"ם לבהמה שנשחטה ע"י גוי יהיה דין טריפה ולא נבלה, ולכן מטמאה טומאת נבילה מדרבנן בלבד, ואילו לרא"ש בהמה שנשחטה ע"י גוי נחשב שמתה מעצמה, דינה כנבילה, ומטמאת מדאורייתא. נפקא מינה נוספת תהיה לכאורה בשחיטתו של גוי שאינו עובד ע"ז. גוי זה שחיטתו לכאורה כשרה מן התורה לדעת הרמב"ם, שהרי גוי שאינו עובד עבודה זרה אינו בכלל "וקרא לך ואכלת מזבחיו".

* מתוך סדרת שיעורים על מסכת חולין שניתנו באלול תשל"ט. השיעורים הועתקו ממחברתו של אחד התלמידים, והם מתפרסמים כאן עם הוספות מאת הגהמ"ח שליט"א, לקראת התחלת לימוד מסכת חולין בדף היומי בימים אלו.

ג. לכאורה, משנתנו שאומרת שהפסוק "וזבחת ואכלת" בא ללמד שמה שאתה זוכה אתה אוכל - אינה מתאימה לתוספתא, שכן אם המשנה סוברת שפסול של גוי לשחיטה נלמד מפסוק זה, מדוע לא ציינה התוספתא את הלימוד של המשנה? רש"י [ד"ה הכא דלא כמיכוון]: אילולא דברי רבא היינו אומרים שאפילו הפיל הסכין - פסולה השחיטה, משום שלא התכוון לחתיכה. ולמה כתוב במשנה "נפלה הסכין פסולה"? להשמיע את הדין עצמו שצריך לשחוט דוקא מכאדם כמו ששמע בפסוק.

וקשה: הרי בנפלה הסכין ושחטה קיימים שני חסרונות: א. לא הייתה שחיטה בכח גברא. ב. לא הייתה כוונה בשחיטה. אם כן, אם ברור לנו שכאשר אין כח גברא השחיטה פסולה, מדוע אפוא יש להשמיע שגם חוסר כוונה לשחוט פוסל את השחיטה? המהר"ם מתרץ שמיידי ביושב ומצפה אימתי הסכין תיפול, וכשנפלה התכוון שתחתוך לשם שחיטה, ויש הוי אמינא שבכה"ג הוי שחיטה כשרה, ולכן פוסלת משנתנו. אולם דברי המהר"ם קשים: כיצד הכוונה של היושב ומצפה מתייחסת למעשה השחיטה? לכאורה רק כאשר האדם מתכוון ועושה מעשה הכוונה שלו פועלת. אמנם דברי המהר"ם מתאימים לגמרא לקמן [לא, א] במי שהיה יושב ומצפה לגל כשיבוא הגל עליו ועל כליו... וגם זה קשה, כיצד מחשבת האדם בלבד מועילה לטהר כלי?

אמנם אפשר לומר שבמקרה של הגל והכלי האדם מחזיק את כליו, ולכן מתייחסת כוונת טבילה של האדם גם לכלי. וכן נראה בגמרא חולין לא, א, נידה שנאנסה וטבלה וכו', ובעמוד ב מסבירה הגמרא היאך מדובר: אם מדובר שחבירתה אנסה אותה לטבול - הרי טבילה מעליה היא ותועיל גם לתרומה ולקודשים? אלא אמר רב פפא: לר' נתן שהפילה אותה מהגשר, ולרבנן שירדה להקר ולא לטבול ונפלה כולה למים. משמע, שללא עשיית מעשה, אלא במחשבה בלבד - לא מהני.

ד. שחיטת קטן: תוספות [חולין יב, ב ד"ה מאן תנא] אומרים שמיידי בגדול עומד על גביו. רק אם הגדול משגיח על מעשה הקטן, שמלמד אותו ומזהיר אותו, כוונתו טובה ושחיטתו כשרה, אבל כשאחרים רואים אותו ואינם מדריכים ואינם משגיחים עליו אין שחיטתו מועילה.

לכאורה דברי התוס' הם שלא כמהר"ם הנ"ל, שהרי למהר"ם כאשר הגדול רק מתכוון אין צורך להדריך את הקטן ולהשגיח על כוונתו, ודי בכך שתוכשר השחיטה בכוונת הגדול גם ללא הדרכה, כי עצם המחשבה של הגדול תופסת.

ה. בחידושי הרשב"א מובאת שיטת רבו רבינו יונה ז"ל, ש"גדול העומד על גבי קטן הרי הוא כשליח הממונה לכתוב ולכוון בכתבתו, וטעמא דבשחיטה לא מהני גדול עומד על גביו לרבנן דבעו כוונה בשחיטה, לפי שהכל תלוי בדעת השוחט ובכוונתו". עכ"ד.

דהיינו שגם אם אחרים רואים שחיטת קטן - הרי שחיטתו פסולה, ואילו בכתבת גדול עומד על גביו - הגט כשר. הטעם לחילוק בין גט לשחיטה הוא, שבגט צריך הבעל לכתוב, ויש דין שליחות שהסופר כותב והבעל מכוון לשם גט, אבל בשחיטה אין דין שליחות, ואם כן כיצד תתיחס כוונת הגדול לשחיטת הקטן? ושוב קשה על המהר"ם, כי גם מהרשב"א רואים שאין קשר בין מעשה השחיטה לכוונת האדם שאינו שוחט בעצמו.

ו. בתשובות הרשב"א [ח"א סי' כו] מביא את שיטת רבינו יונה ז"ל, דכל שאפשר ע"י שליח בגט ושחיטה כוונת העומד על גביו כעושה המעשה, דהוי ליה כשליח, לפיכך בגט כשר אפילו שוטה, והוא הדין בשחיטה - אילו היה גדול עומד על גביו. אבל חליצה דאי אפשר ע"י שליח - אף כוונת העומד על גביו לא מהניא, בין חרש בין שוטה בין קטן. עכ"ד. העולה מכאן שבחליצה אין שליחות מועילה, בגט היא מועילה, אבל בשאר דברים, כגון אפיית מצות לשמה לפסח ע"י קטן - מועילה כוונת גדול למעשה הקטן [וראה ב"י או"ח סימן תס]. אמנם דברי תשובת הרשב"א בשם רבנו יונה סותרים את האמור בחידושי הנ"ל בשם רבנו יונה, כי בחידושים נאמר שגדול עומד על גביו בשחיטה פסול, ובתשובות נאמר ששחיטתו כשרה! ועוד קשה: מה הכוונה בתשובה שבשחיטה העומד על גביו הוי כשליח, איך שייכת שליחות בשחיטה? ונראה לבאר, שהרשב"א בחידושי בחולין סובר שיש מעשה ויש מחשבה. כאשר אין צורך בדין שליחות אי אפשר לצרף את מחשבת האדם למעשה שלא נעשה על ידו, ולכן עומד על גביו לא מהני. אבל רבינו יונה המובא בתשובות הרשב"א סובר שמעשה האדם הנעשה ע"י הקטן הוא נחשב כגרמא של הגדול, וכאילו שהגדול עושה אותו, ולכן מועילה מחשבתו של הגדול למעשה הקטן. לפי זה צריך לומר שגדול שציווה על הקטן לעשות מעשה, נחשב הדבר שנעשה על ידי גרימתו.

במסכת נידה מה, ב מופלא הסמוך לאיש נתרבה לנדרים והקדשות. והעניין, דהנה בש"ס חולין יג, א איתא דקטן שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מהני, מזה נראה דקטן אין מחשבתו מחשבה אלא מעשה שלו הוא דמהני. והטעם יש לומר דעד תליסר שנין אין בו אלא נפש חיה לבד, שהוא נפש המשותפת גם בבהמה, ומתליסר שנין ולעילא יהבין ליה נשמתא קדישא דאתגזרת מכורסי יקרא דמלכא. והנה נשמתא קדישא משכנה במוח האדם, ועל כן המחשבה שבאה ממנה מילתא היא, ועל כן במחשבתו לבד פועל ועושה תרומה, שתרומה ניטלת במחשבה, וכן קדשים גמר בלבד אין צריך להוציא בשפתיו כבש"ס שבועות כו, ב. אבל קודם שניתנה בו נשמתא קדישא אין במחשבתו כח לעשות מאומה. שם משמואל ויקרא פרשת בחקותי ד"ה בש"ס נדה